

LISTINA EU O TEMELJNIH PRAVICAH

v Sloveniji

// **[N]acionalni organi**
(pravosodni organi, organi
kazenskega pregona in uprave)
so **osrednji akterji** za učinkovito
uveljavljanje pravic in svoboščin,
zapisanih v Listini.“

Evropski parlament (2015), Resolucija
Evropskega parlamenta z dne
8. septembra 2015 o razmerah na
področju temeljnih pravic v Evropski
uniji (2013–2014) (2014/2254(INI)),
Strasbourg, uvodna izjava P.

Listina Evropske unije o temeljnih pravicah je listina človekovih pravic v EU. Vsebuje petdeset členov z bistvenimi pravicami in načeli ter štiri člene s splošnimi določbami. Države članice morajo spoštovati pravice in upoštevati načela Listine, kadar koli delujejo na področju uporabe zavezujočega prava EU. Če so določbe Listine dovolj natančne in brezpogojne, imajo lahko neposredni učinek na nacionalni ravni, na primer na nacionalnih sodiščih. Na določbe Listine, ki so „načela“, se je mogoče sklicevati pred sodiščem le, če se izvajajo s pravnimi ali zakonodajnimi akti.

Države članice imajo izrecno dolžnost spodbujati uporabo Listine. Ta pregled po posameznih državah podpira ta prizadevanja s predstavitev primerov uporabe Listine in poudarki na njeni dodani vrednosti.

Listina EU kot obveznost: kdaj jo **morajo uporabljati** slovenski organi?

- ★ Ker se pravo Unije pretežno uporablja na nacionalni ravni, so nacionalni sodniki, poslanci v parlamentu, vladni uslužbenci in pravniki ključni „izvajalci Listine“, na katerih sloni sistem EU.
- ★ Listina EU o temeljnih pravicah se prvenstveno nanaša na samo EU. Države članice EU zavezuje le, „ko izvajajo pravo Unije“ (člen 51 Listine). Vendar pa na velik del nacionalnega prava in oblikovanja politike posredno ali neposredno vpliva pravo Unije. Listina EU se uporablja vsakič, ko zakonodajni dokument, sodni postopek ali dejanske razmere spadajo na področje zavezujočega prava Unije in jo je mogoče uporabiti ali se nanjo sklicevati pred nacionalnimi organi.
- ★ Vendar pa ni vedno preprosto določiti meje področja uporabe Listine. Vprašanje, ali se Listina uporablja, je bistveno za ustrezno izvajanje prava Unije. Priročnik agencije FRA z naslovom *Uporaba Listine Evropske unije o temeljnih pravicah v pravu in pri oblikovanju politike na nacionalni ravni* podaja nekaj navodil glede tega vprašanja.

Kako se Listina uporablja v Sloveniji?

Slovenska ustava

Ustava Republike Slovenije

- ★ Sprejeta je bila 23. decembra 1991, pred kratkim, tj. leta 2016, pa je bila spremenjena z uvedbo člena 70.a) (ki ureja pravico do pitne vode).
- ★ Vsebuje deset poglavij in 176 členov. V drugem poglavju vsebuje osrednjo listino o pravicah. Poglavje 2 obravnava človekove pravice in temeljne svoboščine (51 členov). Poglavje 3 ureja gospodarska in socialna razmerja ter vsebuje 14 členov.

Ustava, Listina EU in EKČP

- ★ Niti Listina EU niti Evropska konvencija o človekovih pravicah nista izrecno navedeni v ustavi.
- ★ Člen 15(5) ustave določa, da nobene človekove pravice ali temeljne svoboščine, urejene v pravnih aktih, ki veljajo v Sloveniji, ni dopustno omejevati z izgovorom, da je ta ustava ne priznava ali da jo priznava v manjši meri (načelo večje zaščite).
- ★ Člen 8 ustave določa, da morajo biti zakoni in drugi predpisi v skladu s splošno veljavnimi načeli mednarodnega prava in z mednarodnimi pogodbami, ki obvezujejo Slovenijo. Poleg tega ta člen določa, da se ratificirane in objavljene mednarodne pogodbe uporabljajo neposredno.

Listino EU uporabljajo vse države članice EU, vendar pa ne izkoristijo vedno vseh njenih možnosti. Nanjo se včasih sklicujejo v okviru prihodnje zakonodaje ali parlamentarnih razprav. Nacionalni organi in sodišča se včasih nanjo sklicujejo tudi v svojih odločbah in sodnih odločbah. Primeri uporabe Listine v Sloveniji:

★ Nacionalna sodišča: pravica do učinkovitega pravnega sredstva in nepristranskega sodišča (člen 47) ter prepoved mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja (člen 4)

Leta 2017 je upravno sodišče (ECLI:SI:UPRS:2017:I.U.166.2017) obravnavalo vprašanje, ali je Ministrstvo za notranje zadeve zadostno obrazložilo sklep, da prosilca za azil vrne v Bolgarijo, zlasti glede na pritožnikove trditve o sistemskih pomanjkljivostih bolgarskega sistema mednarodne zaščite. Sodišče se je sklicevalo tudi na člen 4 Listine EU, s tem ko je navedlo, da je treba nevarnost nečloveškega in ponižujočega ravnanja oceniti, preden je tožeča stranka izročena Bolgariji.

★ Nacionalna sodišča: razlaga nacionalnega prava z vidika Listine EU

Leta 2014 je bilo ustavno sodišče (ECLI:SI:USRS:2014:U.I.65.13) soočeno z vprašanjem, ali zakon o elektronskih komunikacijah posega v temeljne pravice, kot je pravica posameznikov do varstva osebnih podatkov, ki jo zagotavljajo ustavni in mednarodni pravni viri. Zakon je izvajalcem storitev nalagal obveznost hrambe podatkov vseh uporabnikov kot previdnostni ukrep. V tem okviru se je sodišče sklicevalo tudi na člene 7, 8, 11, 51 in 52 Listine EU kot na dodatne argumente v podporo sklepom pri razlagi nacionalnega prava.

★ Parlamentarna razprava: splošno sklicevanje na Listino EU

Leta 2015 je med razpravo v državnem zboru RS poslanec izjavil, da je „dostop do učinkovitega pravosodnega sistema temeljna pravica v srcu evropskih demokracij, ki je priznana z ustavnim izročilom, skupnim vsem državam članicam. Pravica do učinkovitega pravnega sredstva je zapisana v Listini Evropske unije o temeljnih pravicah.“

Dodana vrednost

Listine

Listina je pravno zavezujoč dokument. Poleg državljskih in političnih pravic vključuje tudi ekonomske, socialne in kulturne pravice. Izkorišča tudi prednosti prava Unije, ki ima pogosto neposredni učinek ter mora načeloma in v nasprotju z mednarodnim pravom prevladati nad nacionalnim pravom. Vendar se morda v več okvirih ni mogoče neposredno sklicevati na Listino, na primer, ker je ustrezna določba Listine načelo in ne pravica ter se ne izvršuje s pravnimi ali zakonodajnim aktom; ali se drugače neposredno ne uporablja ali se sploh ne uporablja, ker zadevni primer ne spada na področje uporabe prava Unije. V vsakem primeru Listina povečuje razpoznavnost pravic. V njej so izrecno navedene pravice in načela, ki pogosto niso izrecno določeni v drugih mednarodnih dokumentih o človekovih pravicah, kot je EKČP (kot prikazuje slika 1). V nasprotju z Evropsko socialno listino Sveta Evrope Listina EU ne ponuja možnosti, da bi bile zavezujoče le izbrane določbe, ampak države članice zavezujejo vse njene določbe.

- V EKČP ni enakovrednega člena
- Obsežnejše kot v EKČP
- Enakovredno varstvo kot v EKČP
- Specifičen okvir za EU

Opomba: Slika temelji na pojasnilih v Listini in primerjavi besedil obeh dokumentov za prikaz, kako se z Listino povečuje prepoznavnost pravic (nekatero pravice, ki niso izrecno vsebovane v EKČP, so zajete v sodni praksi, ki pa je za nestrokovnjaka manj prepoznavna).

Vir: FRA, 2018

Slika 1: Katere pravice so zajete? Primerjava Listine in EKČP

Členi Listine in besedilo EKČP: različni in enakovredni členi

Členi 1-5 Dostojanstvo

- 1 Človekovo dostojanstvo
- 2 Življenje
- 3 Osebnost celovitost
- 4 Mučenje; nečloveško, ponižujoče ravnanje
- 5 Suženjstvo in prisilno delo

Členi 6-19 Svobosčine

- 6 Svoboda in varnost
- 7 Zasebno in družinsko življenje
- 8 Osebnosti podatki
- 9 Sklepanje zakonske zveze in ustvarjanje družine
- 10 Svoboda misli, vesti in vere
- 11 Svoboda izražanja in obveščanja
- 12 Svoboda zbiranja in združevanja
- 13 Umetnost in znanost
- 14 Izobraževanje
- 15 Izbira poklica in pravica do dela
- 16 Gospodarske pobude
- 17 Lastnina
- 18 Azil
- 19 Odstranitev, izgon ali izročitev

Členi 20-26 Enakost

- 20 Enakost pred zakonom
- 21 Nediskriminacija
- 22 Kulturna, verska in jezikovna raznolikost
- 23 Enakost žensk in moških
- 24 Otrok
- 25 Starejši
- 26 Vključenost invalidov

Členi 27-38 Solidarnost

- 27 Obveščanost delavcev in posvetovanja v podjetju
- 28 Kolektivna pogajanja in ukrepi
- 29 Dostop do služb za posredovanje zaposlitev
- 30 Neupravičena odpustitev
- 31 Pošteni in pravični delovni pogoji
- 32 Prepoved dela otrok in varstvo mladih pri delu
- 33 Družinsko in poklicno življenje
- 34 Socialna varnost in socialna pomoč
- 35 Varovanje zdravja
- 36 Dostop do storitev splošnega gospodarskega pomena
- 37 Varstvo okolja
- 38 Varstvo potrošnikov

Členi 39-46 Pravice državljanov

- 39 Voliti in biti voljen na volitvah v Evropski parlament
- 40 Voliti in biti voljen na občinskih volitvah
- 41 Dobro upravljanje
- 42 Dostop do dokumentov
- 43 Evropski varuh človekovih pravic
- 44 Peticija (EP)
- 45 Gibanje in prebivanje
- 46 Diplomatska in konzularna zaščita

Členi 47-50 Sodno varstvo

- 47 Učinkovito pravno sredstvo in nepristransko sodišče
- 48 Domneva nedolžnosti in pravica do obrambe
- 49 Zakonitost in sorazmernost kaznivih dejanj in kazni
- 50 Pravica, da se za isto kaznivo dejanje kazensko ne preganja ali kaznuje dvakrat

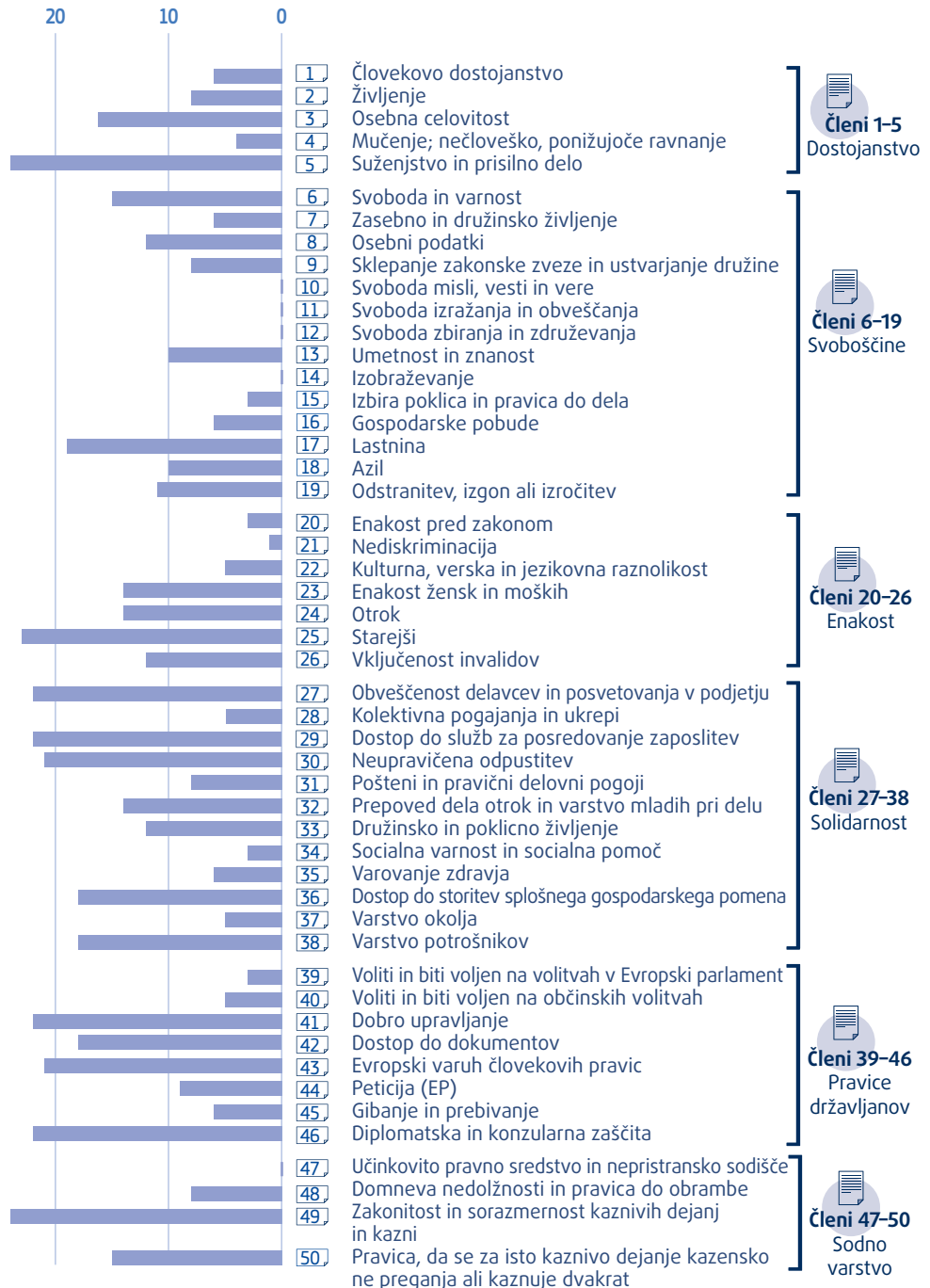
Obseg pravic, izrecno zajetih z Listino, lahko pomaga k večji prepoznavnosti pravic na nacionalni ravni. Poleg tega nacionalna sodišča včasih uporabijo Listino za razlago ali nadaljnji razvoj nacionalnega prava tudi zunaj področja uporabe prava Unije.

Če Listino primerjamo z ustavami držav članic EU, je očitno, da je besedilo Listine pogosto bolj izrecno v zvezi z nekaterimi pravicami. V Sloveniji na primer nekatere pravice iz Listine niso v celoti

izražene v nacionalnem ustavnem pravu, npr. pravice starejših (člen 25), dostop do služb za posredovanje zaposlitev (člen 29), dostop do storitev splošnega gospodarskega pomena (člen 36) in varstvo potrošnikov (člen 38). Odsotnost nekaterih pravic v ustavnem besedilu nikakor ne pomeni, da niso zaščitene s pravnim redom, vendar izrecna zagotovila v ustavnem besedilu omogočajo, da so te pravice bolj prepoznavne in zato tudi dostopnejše. V tem smislu lahko Listina okrepi manj poznane pravice.

Slika 2: Ali se z Listino povečuje prepoznavnost pravic? Primerjava Listine in EKČP

Število držav članic EU na člen Listine, ki nimajo enakovrednih in izrecnih določb v ustavnih besedilih

Opomba: Slika temelji na primerjavi besedil Listine in zapisanega ustavnega prava držav članic EU (razen Združenega kraljestva) ter prikazuje, s katerimi določbami Listine je najverjetneje, da se bo povečala prepoznavnost pravic. Pravice, specifične za EU (določbe Listine, ki so na sliki 1 označene svetlo rumeno), so bile obravnavane, kot se odražajo v nacionalnih ustavah, če je bilo mogoče opredeliti primerljivo določbo (npr. ustavna določba v zvezi z nacionalnim varuhom človekovih pravic).

Vir: FRA, 2018

Listina EU o temeljnih pravicah: *nov instrument*

- ★ Listino je sestavilo predsedstvo Evropske konvencije. Konvencijo je sestavljalo 15 predstavnikov takratnih 15 držav članic EU, 46 poslancev v parlamentu (16 članov Evropskega parlamenta in 30 članov nacionalnih parlamentov) in en predstavnik Evropske komisije. Konvencija se je posvetovala tudi s civilno družbo.
- ★ Evropski parlament, Evropska komisija in Svet EU so Listino slovesno razglasili decembra 2000.
- ★ Pravno zavezujoča je postala z začetkom veljavnosti Lizbonske pogodbe 1. decembra 2009. Listina je sorazmerno nov pravni instrument, ki se vse pogosteje uporablja na nacionalni ravni.

Dodatne informacije

- ★ **Listina EU** je na voljo na EUR-Lex.
- ★ **Pojasnila k Listini o temeljnih pravicah** predsedstva Evropske konvencije.
- ★ **Charterpedia** – spletno mesto agencije FRA, ki združuje vse informacije, povezane z Listino, vključno z nacionalno sodno prakso.
- ★ **Aplikacija EU Charter** – aplikacija agencije FRA, s katero je mogoče kadar koli in kjer koli dostopati do pravic Listine EU ter do nacionalne sodne prakse in sodne prakse Sodišča Evropske unije na podlagi Listine.
- ★ FRA (2018), **Uporaba Listine Evropske unije o temeljnih pravicah v pravu in pri oblikovanju politike na nacionalni ravni**, Luxembourg, Urad za publikacije.
- ★ FRA (2018), Mnenje 4/2018, **Izzivi in priložnosti pri izvajanju Listine o temeljnih pravicah**.
- ★ **Tematski priročniki FRA-pravo Sveta Evrope/ESČP o pravu Unije:** Nediskriminacija (2018), Azil (2014), Varstvo podatkov (2018), Pravice otrok (2015) in Dostop do sodnega varstva (2016).
- ★ *Letno poročilo agencije FRA o temeljnih pravicah* vsebuje **posebno poglavje**, namenjeno uporabi Listine na nacionalni ravni.
- ★ Evropska komisija, **Letna poročila o uporabi Listine EU o temeljnih pravicah**.

FRA – AGENCIJA EVROPSKE UNIJE ZA TEMELJNE PRAVICE

Tel. +43 158030-0, faks +43 158030-699

fra.europa.eu

 [facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)

 twitter.com/EURightsAgency

 [linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)

Printed by Bietlot in Belgium

© FRA, 2019

Luxembourg: Urad za publikacije
Evropske unije, 2019

Print ISBN 978-92-9474-185-1 doi:10.2811/272917 TK-04-18-625-SL-C
PDF ISBN 978-92-9474-187-5 doi:10.2811/55787 TK-04-18-625-SL-N

Urad za publikacije
Evropske unije